

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук Котовича Ігоря Олександровича на дисертацію
Костюка Віктора Ігоровича на тему «Захист у цивільному судочинстві прав
та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини»,
представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Державного
податкового університету на здобуття ступеня доктора філософії галузі
знань 08 Право зі спеціальності 081 Право**

Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційне дослідження присвячене одній із найбільш чутливій категорій справ у сфері сімейних правовідносин, а саме захисту прав та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини. Судові спори, що виходять із сімейних правовідносин, характеризуються високою емоційною напругою, тривалістю розгляду та часто незворотними психологічними наслідками для їхніх безпосередніх учасників. Водночас наявний безпосередній вплив воєнного стану на реалізацію батьківських прав. Аналіз сучасної судової практики, міжнародних стандартів і національного законодавства свідчить про системні прогалини в забезпеченні прав одного з батьків, що проживає окремо від дитини. Наслідком даних прогалин є створення перешкод у здійсненні батьківських прав, неефективність механізмів судового захисту та формальне виконання судових рішень. Відтак, вказана тема дослідження має наукове й соціальне значення.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. В дисертаційній роботі використані загальнонаукові методи дослідження, такі як метод аналізу й синтезу, метод спостереження, спеціальні методи дослідження, формально-догматичний метод, порівняльно-правовий метод, системно-структурний метод,

логіко-юридичний метод, метод узагальнення судової практики, соціально-правовий метод, прогностичний та моделювальний методи, метод прямого контент-аналізу нормативних документів, психологічний міждисциплінарний метод.

Обґрунтованість підтверджується системним аналізом положень Цивільного процесуального кодексу України, Сімейного кодексу України, міжнародно-правових актів у сфері захисту прав дитини та сімейних правовідносин, а також узагальненням сучасних наукових підходів до проблем здійснення та судового захисту батьківських прав. Проаналізовано значну кількість судових рішень.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на результатах комплексного дослідження процесуальних особливостей розгляду і вирішення судами справ щодо визначення способів участі одного з батьків у вихованні дитини, усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, визначення місця проживання дитини, виконання судових рішень у відповідній категорії справ, а також інших спорів, пов'язаних із реалізацією та захистом прав та законних інтересів одного з батьків, який проживає окремо від дитини.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Представлені Костюком Віктором Ігоровичем результати дослідження мають ознаки наукової новизни та становлять внесок у розвиток науки цивільного судочинства у справах про захист батьківських прав на спілкування та участь у вихованні дитини. Дисертаційна робота є комплексним дослідженням проблематики захисту прав та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини у порядку цивільного судочинства.

До науково значущих результатів роботи слід віднести авторське формулювання комплексного визначення перешкод у здійсненні батьківських прав на спілкування та участь у вихованні дитини як умисних чи фактичних дій або бездіяльності одного з батьків, що проживає разом з дитиною з подальшим

наданням класифікації перешкод у здійсненні батьківських прав, обґрунтування необхідності підвищення імперативності правового регулювання шляхом заміни формулювання «не має права перешкоджати» на приписи «не чинити перешкод» та «сприяти реалізації прав» іншого з батьків, що спрямовано на посилення механізму забезпечення та реалізації батьківських прав і виконання батьківських обов'язків, запропонований автором механізм виконання рішень у спорах щодо спілкування з дитиною, обґрунтування доцільності переходу від моделі одноразового виконання судових рішень до моделі тривалого, динамічного супроводу, яка передбачає поетапне відновлення емоційного зв'язку між дитиною та одним із батьків.

Особливу увагу заслуговує висновок дисертанта про удосконалення форми участі сторін у засіданнях комісії з питань захисту прав дитини через відеозв'язок та впровадження гендерно збалансованого складу комісій з питань захисту прав дитини для запобігання потенційній упередженості шляхом внесення змін до Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини, надання автором класифікації позовних вимог, предметом яких є захист прав батьків, які проживають окремо від дитини, систематизації основних груп доказів у справах, пов'язаних із здійсненням батьківських прав за їхнім спрямуванням (функціональним призначенням у доказуванні).

Науковий інтерес становлять положення роботи щодо класифікації прав та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини, удосконалення механізму реалізації судового контролю за виконанням рішень у сімейних спорах, визначення режиму зустрічей з дитиною у присутності одного з батьків як виключно тимчасового адаптаційного заходу.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Це наукове дослідження має як теоретичне, так і практичне значення. Одержані результати і зроблені висновки у подальшому може бути використано:

— науково-дослідній діяльності — для подальшого дослідження теоретичних і практичних питань щодо процесуального порядку розгляду справ, пов'язаних із захистом батьківських прав одного з батьків, що проживає окремо від дитини, у цивільному судочинстві;

– нормотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства, зокрема підготовки проєктів законів про внесення змін до чинного сімейного законодавства та цивільного процесуального законодавства України, Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини та Закону України «Про виконавче провадження», з метою попередження сімейних правопорушень, порушень прав дітей і вдосконалення процесуального порядку розгляду справ, пов'язаних із захистом батьківських прав одного з батьків, що проживає окремо від дитини;

– правозастосовній діяльності – під час розгляду судами цивільних справ щодо розірвання шлюбу, визначення місця проживання дитини, про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та її вихованні, визначення способу участі одного з батьків, що проживає окремо, у вихованні дитини та спілкуванні з нею, про відшкодування моральної та майнової шкоди для вироблення єдиних стандартів судової практики; удосконалення роботи державних виконавців та органів опіки і піклування;

– освітньому процесі – під час викладання та в процесі розробки методичного забезпечення навчальних дисциплін «Сімейне право України», «Цивільне процесуальне право України», «Актуальні проблеми сімейного права», «Виконавче провадження».

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Структура дисертації визначена предметом та зумовлена метою і завданням дослідження, відповідає логіці наукового пошуку і відповідним вимогам. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (241 найменування на 31 сторінці) та трьох додатків (на 6 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, із них основного тексту – 201 сторінок. Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених автором розділів. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Дискусійні положення дисертації. У цілому дисертаційна робота Костюка Віктора Ігоровича виконана на належному науковому рівні. Однак як і

кожна наукова праця, дисертація містить дискусійні положення, що потребують додаткового обґрунтування.

1. Викликає дискусію запропоноване автором доповнення статті 159 Сімейного кодексу України частиною 3 такого змісту: «Під час вирішення спору щодо участі одного з батьків у вихованні дитини суд може застосовувати процедуру сімейної медіації з метою досягнення взаємного порозуміння між батьками та забезпечення найкращих інтересів дитини» (с. 75). Така пропозиція потребує додаткового обґрунтування, зокрема щодо її узгодженості з принципом добровільності медіації, а також більш чіткого розмежування від існуючих механізмів, передбачених ЦПК України.

2. Дискусійним є твердження автора щодо значення психологічного висновку у справах про участь одного з батьків у вихованні дитини (с. 113-114, с. 198). Автору доцільно врахувати, що в окремих категоріях справ, зокрема коли дитина є раннього віку або тривалий час не проживала з одним із батьків, психологічне дослідження не завжди може об'єктивно встановити характер емоційного зв'язку чи надати достатні підстави для формування рекомендацій суду щодо порядку спілкування.

3. Запропоноване автором доповнення пункту 2 частини 1 статті 150 ЦПК України позов забезпечується: словами «забороною вчиняти певні дії, зокрема в разі спорів, що виникають із сімейних правовідносин» (с. 201) потребує додаткового обґрунтування. Чинна редакція зазначеної норми вже передбачає можливість забезпечення позову шляхом заборони вчиняти певні дії, а відповідний захід активно застосовується судами й у спорах, що виникають із сімейних правовідносин. У зв'язку з цим автору доцільно довести наявність прогалин у правовому регулюванні або суперечностей у судовій практиці, які б обумовлювали необхідність внесення запропонованих змін.

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Костюка В.І. відповідає обраній ним спеціальності

081 «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам. На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Костюка Віктора Ігоровича на тему «Захист у цивільному судочинстві прав та інтересів одного з батьків, що проживає окремо від дитини», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

доцент кафедри цивільного права та процесу

Навчально-наукового інституту права

Державного податкового університету

кандидат юридичних наук

Ігор КОТОВИЧ